

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh962>

II. PÖN SAVAŞINDA DENİZ GÜCÜNÜN ETKİSİ

Olcay TURAN*

Özet

İnsanoğlu tarihin her döneminde yaşadığı çevreye egemen olmak istemiştir. Bu bağlamda iki yaşayışlı bir canlı olarak nitelendirilebilecek insan, temel teknolojik gelişmeleri sağladıktan sonra denizlere de hâkim olmaya çalışmıştır. Roma Cumhuriyeti de kuruluşunu takip eden yıllardan itibaren denizlere ilgi duymuş ve bunun neticesinde Batı Akdeniz'deki en büyük siyasi rakibi olan Kartaca ile karşı karşıya gelmiştir. Roma, I. Pön Savaşında Kartaca'yı yenilgiye uğratmış ve büyük oranda Batı Akdeniz'e egemen olmuştur. II. Pön Savaşı öncesinde Roma'nın deniz egemenliğini sağlamış olması savaşın genel gidişatı üzerinde Roma açısından önemli bir katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Roma, Kartaca, Denizgücü, II. Pön Savaşı, Ticinus, Trebia, Trasimenuş, Cannae, İlyria, Makedonia, Hannibal, Tiberius Sempronius Longus, Gnaeus Cornelius Scipio, Hasdrubal, Publius Cornelius Scipio, Tyrrhen, V. Philippos.*

The Influence of Sea Power on the Second Punic War

Abstract

Throughout the history humankind wanted to dominate the environment that he live in. In this perspective human which can be described as amphibious, after reaching a certain level of technological advancement, tried to dominate the seas. Beginning from its foundation, Roman Republic also interested in the seas and as a result of this particular interest, the Romans faced the Carthaginians as their main rivals in the Western Mediterranean. Rome managed to defeat the Carthage in the first Punic War and dominate the Western Mediterranean. The Roman control of the sea before the war had crucial effect on the course of the second Punic War.

---

* Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı.

Keywords: *Rome, Carthage, Sea power, the Second Punic War, Ticinus, Trebia, Trasimenus, Cannae, Illyria, Makedonia, Hannibal, Tiberius Sempronius Longus, Gnaeus Cornelius Scipio, Hasdrubal, Publius Cornelius Scipio, Tyrrhen, Philippos V.*

Eskiçağ tarihi içerisinde deniz gücü ve deniz hâkimiyeti konusunda çalışma yapan pek çok araştırmacı özellikle askeri-politik alanda söz konusu gücün asgari düzeyde önemli olduğu konusunda neredeyse görüş birliği içerisinde¹. Bununla beraber Akdeniz dünyası özelinde meydana gelen gelişmelerde deniz gücünün etkinliği kesin olarak saptanamadığı için olayların nedenleri, gelişim seyri ve sonuçları tam anlamıyla ortaya çıkarılmamıştır. Benzer bir durum tarihin akışı üzerinde oldukça etkili olan II. Pön Savaşı esnasında Roma ve Kartaca arasında yaşanan çatışmada da kendisini göstermektedir. Araştırmacılar şu konuda görüş birliği içindedir: Hannibal, Roma'yı ortadan kaldırmak için topyekûn bir savaşa girişmişti fakat bu savaşı kazanacak kaynaklardan yoksundu. Roma'nın kurmuş olduğu İtalyan Konfederasyonu yaygın yurttaşlık hakları, yerel yönetim imtiyazları, toprak ve ganimetten alınacak paylar ve nihayetinde İtalyan halklarını birleştiren barbar korkusu Ticinus, Trebia, Trasimenus ve Cannae'de kaybedilen savaşların şokunu atlabilecek dayanıklı ve devasa bir toplumsal taban sağlamıştı². Hatta Titus Livius, Cannae muharebesi için dünyada başka hiçbir ulusun ezilmeden atlatamayacağını iddia etmiştir³. Görüleceği üzere Livius'da II. Pön Savaşını Roma'nın kazanmasında deniz gücünün etkisini çok fazla ele alınmamıştır. Fakat savaşın seyri gözlemlendiğinde bu etki açıkça anlaşılmaktadır.

II. Pön Savaşının nedenini I. Pön Savaşının sonuçlarında aramak gerekmektedir. I. Pön savaşı sonrasında uğradıkları yenilginin ardından Kartacalılar, kaybettikleri topraklara alternatif oluşturmak amacıyla çok daha

---

¹ Chester G. Starr eskiçağ tarihi boyunca deniz taşımacılığının lüks malların ticaretinden ibaret olduğunu ve bu bağlamda siyasi oluşumların kazancının az olmasından ötürü deniz hâkimiyeti konusunda çok fazla çaba harcamadıklarını iddia etmiştir. Ayrıca antikçağ savaş gemilerinin sahip oldukları imkân ve kabiliyetlerin onları bu rolden mahrum bıraktığı savunulmuştur. Chester G. Starr, **Antik Çağda Deniz Gücü**, çev. Gürkan Ergin, Homer Kitapevi, 2000, s. 3. Arıca bkz. T. J. Figuera, "Herodotus on the Early History of Aegina", **American Journal of Philology** 106, 1985, s. 64.

² Neil Faulkner, **Roma: Kartalların İmparatorluğu**, Yordam Kitap Basın ve Yayın, 2015, s. 120

³ Titius Livius, **Ab Urbe Condiya**, çev., B. O. Foster, Loeb Classical Library, London, 1957. 22. 59.

II. Pön Savaşında Deniz Gücünün Etkisi

güçlü ve faal bir imparatorluğu Hamilkar Barca önderliğinde İspanya'da kurmuşlardır⁴. Bununla beraber Roma, Kartaca'nın tekrardan güçlenip Batı Akdeniz'de kendine rakip olmasını engellemek amacıyla bir takım düzenlemeler yapmış ve bu bağlamda Ebro Nehri her iki devlet arasında sınır olarak belirlenmişti. Ayrıca Roma, Kartaca'nın İspanya'daki yayılmasını denetlemek gayesiyle daha da ileri giderek Ebro nehri sınırlarının oldukça içerisinde yer alan Saguntum kenti ile de dostluk anlaşması yapmıştır. Hannibal de I. Pön Savaşının intikamını alma arzusunda ve muhtemelen savaşın fitilini ateşlemek gayesiyle M.Ö. 219 tarihinde Roma'nın müttefiki olan Saguntum kentine saldırıp ele geçirmiştir. Bu olay sonrasında M.Ö. 218-202 yılları arasında meydana gelen II. Pön Savaşı başlamıştır⁵.

II. Pön Savaşının başladığı esnada Roma, ilk savaştan farklı olarak denizlere egemen bir konumdaydı. Kartaca ise I. Pön Savaşını kaybetmiş ve savaş sonrasında yapılan anlaşma uyarınca donanması 10 savaş gemisiyle sınırlandırılmıştı. Buna ek olarak İtalya için tehdit oluşturabilecek Sicilya, Sardunya, Korsika adalarını ve bu bağlamda buralarda bulunan stratejik deniz üsleri de Roma'nın eline geçmişti ki dönemin gemilerinin sahip oldukları harekât kabiliyetleri dikkate alındığında bu durum ciddi bir kayıptı⁶. Nihayetinde ödemek zorunda kaldığı yüklü miktardaki savaş tazminatı Kartaca maliyesini etkilemiş ve bunun sonucunda donanma inşası için gerekli mali kaynaklardan da yoksun bir hale getirmişti⁷. Aynı zaman dilimi içerisinde İtalya'ya en yakın Hellenistik krallık olan Makedon Krallığı da Roma için tehdit oluşturacak durumda ve konumda değildi. Zira Roma, I. Pön Savaşı sonrasında M.Ö. 218 tarihine kadar Adria denizinde bulunan İlyria korsan krallığını vasal hale getirmişti. Ayrıca Roma, Adria sahillerinde bulunan Helen şehir devletleri ile anlaşmalar yaparak kendine bağlamış ve bu suretle bölgenin emniyetini tesis etmişti⁸. Tüm bunlara ek olarak Roma'nın savaşın

---

⁴Polybios, **Historion Prote**, çev., W. R. Paton, Loeb Classical Library, London, 1954III. 9. 6-10. 7; ayrıca bkz. H. H. Scullard, "The Carthaginians in Spain", **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008, s. 22.

⁵Polybios, III. 20. 8; Livius, XXI. 18. 1-2. Halil Demircioğlu, **Roma Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, 1998, s. 236.

⁶Antikçağ gemilerinin teknik kısıtlamaları için bkz. Lionel Casson, **Antikçağda Denizcilik ve Gemiler**, Homer Kitapevi, 2002, s. 69-70, 73-74.

⁷Polybios, I. 62. 8-63. 3; 3. 27. 5. Ayrıca bkz. Matthew Dillon and Lynda Garland, **Ancient Rome: A Sourcebook**, Routledge, 2005, s. 190-191.

⁸Polybios, II. 2-12; Appianos, **Appianos Romaika**, çev., H. White, Loeb Classical Library, London, 1955, 7. 17-8. 22; Cassius Dio, **Historia Romana**, çev., E. Car, Loeb Classical

başladığı dönemde denizlere egemen olduğunu gösteren en önemli verilerden biri ise II. Pön Savaşı boyunca büyük çaplı deniz muharebelerinin meydana gelmemiş olmasıdır⁹.

Roma'nın II. Pön Savaşının başladığı anda denizlere egemen olduğu ifade edilmişti. Roma'nın deniz hâkimiyetini tesis etmesinde sahip olduğu donanma gücü yanında özellikle kıyılarda kurmuş olduğu “*colonia civium Romanorum*” ya da Roma vatandaş kolonilerinin de payı oldukça büyüktür. Roma sahil savunma stratejisinde aktif ve pasif olarak adlandırılan iki savunma yöntemi benimsemiştir¹⁰. Aktif savunma yöntemi düşman unsurlarını sahillere yaklaştırmadan önce teşhis edip engellemektir ki, bu yöntemde doğal olarak donanmadan yararlanılmaktaydı. Pasif savunma yöntemindeki amaç ise kıyı bölgelerde çeşitli kaleler, müstahkem mevkiiler ve garnizonlar yerleştirilerek mümkün mertebe düşmanı kıyıdan uzaklaştırmak, gemiler ile arasındaki bağlantıyı kopararak kaçış yollarını engelleyip düşmanı yok etmektir¹¹. Bu bağlamda Roma, II. Pön Savaşı öncesinde İtalya sahillerinde yer alan stratejik noktalara pek çok koloni yerleşimi kurmak suretiyle kıyı bölgelerin emniyetini tesis etmiştir¹². Bahsi geçen yöntemler sayesinde Roma, denizden gelmesi olası tehlikelere karşı iki aşamalı bir savunma tertibatı kurarak kendisini emniyete almıştı.

Savaş öncesinde Roma'nın denizlere egemen olduğunu gösteren en önemli emarelerden bir diğeri de Hannibal'ın ordusunu kara yolu ile İtalya'ya götürmek zorunda kalmasıdır. Hannibal, ordusunun büyük bir kısmını yolun getireceği riskler neticesi kaybedeceğini bildiği halde deniz yolu yerine Alpleri geçerek karadan götürme riskini göze almıştır. Gerçekte Hannibal, çok az parayla, çok yüksek kazanmak isteyen ve buna göre oynayan bir kumarbaza

---

Library, London, 1961, XII. Fr. 49; Lucius Annaeus Florus, **Epitome of Roman History**, çev., E. S. Foster, Loeb Classical Library, 1929, I. 21; Orosius, **Seven Books of History against the Pgens**, çev., A. T. Fear, Liverpool University Press, 2010, IV. 13. 2; Eutropios, **Breviarium Historiae Romanae**, çev., Çiğdem Menzilioğlu, Kabalcı Yayınevi, 2007, III. 4. Ayrıca bkz. R. M. Errington, “Rome and Greece to 205 B.C.”, **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008, s. 85-94.

⁹ Alfred Thayer Mahan, **Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi 1660-1783**, Griffin Kitap, 2011, s. 41.

¹⁰ Özellikle Roma'nın kıyı savunması bağlamında uygulamış olduğu yöntemler için bkz. Chester G. Starr, “Coastal Defence in the Roman World”, **AJP**, Vol. 64, No. 1, 1943, s. 56; ayrıca daha geniş bilgi için bkz. F. W. Clark, **The Influence of Sea-power on the History of the Roman Republic**, Menasha, 1915.

¹¹ Chester G. Star, **a.g.m.**, s. 56.

¹² P. L. Mackendrick, “Roman Colonization”, **Phoenix**, Vol. 6, No. 4, 1952, s. 139-146.

II. Pön Savaşında Deniz Gücünün Etkisi

benzemekteydi. Hannibal, 15.000 kişiyi Afrika'ya göndermesi sonrasında ana kuvvetleri ile Ebro nehrini geçmiş ve kuzeye ilerlemişti. Kuzeydoğu İspanya'nın emniyetini sağlamak amacıyla güçlü bir birliği kardeşi Hasdrubal'in komutasına bıraktıktan sonra 90.000 piyade 12.000 süvari ve 37 filden oluşan ordusuyla İtalya yönelmiştir. Bununla beraber Po Vadisi'ne ulaştığında yol boyunca karşılaşılan zorluklara bağlı olarak ordusunun yarıya yakın kısmını kaybetmiştir¹³. Geriye kalanlar ise tükenmiş ve yalıtılmış bir halde, kış soğuğu, ikmal sıkıntıları ve Roma ordularının tehdidi altında riskli bir konuma gelmişlerdir. Roma'nın denizlere egemen olmasından ötürü Hannibal kuvvetli ve güvenilir bir ikmal hattına sahip olmadığını muhtemelen bilmekteydi. Bu sebeple Hannibal savaş stratejisini İtalya dâhilinden müttefikler bulmak ve yıkıcı darbeler indirmek suretiyle Roma'yı barışa zorlamak üzerine bina etmiştir. Hannibal'in uygulamayı planladığı savaş stratejisinde deniz hâkimiyetinin nedenli önemli olduğu görülmektedir. Deniz egemenliği sağlayan taraf savaş esnasında yalnızca saldırı üstünlüğü elde etmemekteydi. Bunun yanında hasım tarafın strateji ve taktiklerini de sınırlama olanağına ve kendi oyun kurallarına zorlama imtiyazına da sahip olmaktaydı. Bu bağlamda Roma, II. Pön Savaşı esnasında deniz gücünü kullanmak suretiyle hem düşman topraklarına saldırı olanağı elde etmiş hem de düşmanı tahmin edilebilir belirli hareket tarzlarına zorlamıştır.

Savaşın başladığında Roma da tıpkı Hannibal gibi saldırı stratejisini benimsemişti. Fakat burada Hannibal'dan farklı olarak düşmanın deniz aşırı topraklarına ulaşım için donanmasından yararlanma olanağına sahipti. Kullanılan bu vasitanın Hannibal'i ile karşılaştırıldığında pek çok üstün yanı bulunmaktaydı. İlk olarak deniz gücü sayesinde askerler çok fazla zorlukla karşılaşmadan düşman topraklarına ulaşmaları yanında takip eden süreçte de düzenli bir lojistik desteğe de sahip olmaktaydılar ve bu durum doğal olarak askerlerin moral ve motivasyonunu arttırmaktaydı. Romalılar'da taktik sahadaki üstünlüklerini kullanmak gayesi ile Hannibal'in İtalya'ya doğru harekete geçtiği esnada her iki consülü Kartaca'ya karşı harekete geçirmişti. Roma, Consül Publius Cornelius Scipio emrindeki bir orduyu İspanya'ya göndermiştir. Diğer taraftan güçlü bir filo ile desteklenmiş olan diğer Consül Tiberius Sempronius Longus ise Sicilya adasını ana üs haline getirerek

---

¹³Polybios, III. 35. 1-6. Cornelius Nepos, **Ünlü Komutanların Yaşamları, Hannibal**, Yakın Kitapevi, 2011. III. Brian Todd Carey, **Hannibal's Last Battle: Zama and the Fall of Carthage**, Pen and Sword Military, 2007, s. 44.

doğrudan Afrika'ya saldırmak için gerekli hazırlıklara başlamıştır. Bu olayların cereyan ettiği esnada her iki consül karşılına çıkan Kartaca filolarını kolaylıkla yenilgiye uğratmışlardır¹⁴.

Alpleri aşması sonrası Hannibal, ilerleyen yıllarda Romalıları Ticinus, Trebia, Trasimenus ve Cannae muharebelerinde yenilgiye uğratmıştı¹⁵. Hannibal her ne kadar askeri alanda uzman ve başarılı bir taktisyen olsa da stratejik manada başarılı bir komutan değildi. Zira Roma'nın savaşıma azim ve kararlılığını hafife almış, Pyrrhos'un uğradığı yenilgiden gerekli dersleri çıkarmamıştı. Kısacası Hannibal'in ikinci bir oyun planı bulunmamaktaydı. Cannae sonrasında Roma teslim olmayı reddetmiş ve bu da mücadeleyi uzun bir yıpratma savaşına dönüştürmüştü¹⁶. Bu gelişme sonrasında savaşın gidişatını belirleyen önemli faktörlerden biri kimin daha fazla sürdürülebilir lojistiğe sahip olduğuydu. İtalya'da düşmanla çevrelenmiş halde bulunan Hannibal'in ikmal alabileceği üç muhtemel bölge bulunmaktaydı. Bu bölgelerden Kartaca ve Makedonya'ya yalnızca deniz yolunu kullanarak ulaşılabilirken, İspanya'ya ise hem kara hem de deniz rotasını kullanarak ulaşmak mümkündü.

M.Ö. 216 tarihinde meydana gelen Cannae muharebesi sonrasında savaşın ağırlık merkezi İspanya'ya kaymaya başlamıştır. Zira Romalılar İspanya'da kazanılacak başarıların Hannibal'in İtalya'yı terk etmek zorunda bırakacağına inanmaktaydılar. Fakat bunun tersi bir durumun meydana gelmesi halinde ise Hannibal'in İspanya'dan kara yolu ile takviye alması mümkün bir hale gelecekti. Hannibal, İspanya hâkimiyetinin ne denli önemli olduğunu bildiği için İtalya'yı işgal etmeden önce bölgenin yönetimini kardeşi Hasdrubal'e bırakmıştı¹⁷. Ayrıca Hannibal, savaşın başlaması sonrasında

---

¹⁴Polybios, III. 40. 2; ayrıca bkz. John Briscoe, "The Second Punic War", **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008, s. 46.

¹⁵Ticinus ve Trebia savaşları için bkz. Polybios, III.64-74; Livius, XXI.46-48, 52-56. Trasimenus savaşı için bkz. Polyb. III. 77-85; Livius, XXII.2-6.

¹⁶Cannae muharebesi sonrasında İtalya'da bulunan toplulukların bir kısmı Hannibal'in saflarına geçmişti. Bu bağlamda Keltler, Samnitler'in büyük bir kısmı, Lucani'ler, Bruttium'lar ve Güney İtalya'da bulunan Helen polislerinin büyük bir kısmı Hannibal'e katılmıştı. Tüm bunlara ek olarak Capua kenti de Hannibal'in yanında yer almıştı ve bu yerleşim büyüklüğü ile doğru orantılı olarak Hannibal'e büyük bir katkı sağladı. Bununla beraber İtalya'daki pek çok topluluk Roma'ya sadık kalmaya devam etmiştir. Hannibal'in İtalya'daki müttefikleri için bkz. Dexter Hoyos, **Hannibal: Rome's Greatest Enemy**, Liverpool University Press, 2008, s. 122-132. Cannae muharebesi ile ilgili olarak bkz. Polybios, III.106-117; Livius, XXII.41-50. John Briscoe, **a.g.m.**, s. 51.

¹⁷Halil Demircioğlu, **a.g.e.**, s. 239.

II. Pön Savaşında Deniz Gücünün Etkisi

Barca ailesine düşman pek çok hizbin bulunduğu Kartaca'dan çok fazla yardımın gelmeyeceğinin de farkında olmalıydı. Bu sebeple Hannibal, İspanya'nın emniyetini tam olarak sağlaması sonrasında İtalya seferine çıkmıştır. Savaşın başlaması sonrasında Romalılar İspanya'daki Kartaca varlığını ortadan kaldırmak; bunu başaramadıkları takdirde ise Hannibal'ın İspanya ile olan bağlantısını koparmak gayesi ile harekete geçmişlerdir. Bu amacı gerçekleştirmek için eski consüller Publius Cornelius Scipio ve kardeşi Gnaeus Cornelius Scipio İspanya'ya gönderilmiştir¹⁸. Gnaeus Cornelius Scipio bölgeye ulaşması sonrasında M.Ö. 215 tarihinde Hanno'yu yenilgiye uğratmış ve İspanya'nın kuzeydoğu kıyılarını ve Ebro nehrinin kuzeyini emniyet altına almıştır. Bu başarı sayesinde Romalılar Hannibal'ın İspanya ile olan tek bağlantısını da koparmışlardır¹⁹. Ayrıca bahsi geçen olay sonrasında Romalılar İspanya'da önemli bir köprübaşı elde etmişlerdir. Sonrasında Romalılar bu başarıyı daha da pekiştirmek için Hasdrubal'ın Cartagena'daki deniz üssüne karşılık Tarragona'da bir üs kurmuşlardır²⁰. Bununla beraber Scipio kardeşler M.Ö. 211 tarihinde yapılan Baetis muharebesinde Hasdrubal Barca, Mago Barca ve Hasdrubal Gisco tarafından yenilgiye uğratılmışlar ve savaş alanında hayatlarını kaybetmişlerdir²¹. Fakat Gaius Claudius Nero'nun gayretleri neticesi Kartaca elde ettiği başarıyı sağlamlaştıramadığı için Hannibal'ın İspanya ile olan bağlantısı tekrardan kopmuştur. M.Ö. 210 tarihinde sonradan Africanus unvanı alacak olan Publius Cornelius Scipio İspanya ordusunun başına geçti²². Publius Cornelius Scipio M.Ö. 209 tarihinde İspanya'daki Kartaca kuvvetlerinin geniş bir alana dağılımı olmasından istifade ederek deniz ve karadan yapılan ortak bir saldırı

---

¹⁸Polybios, III.40.2

¹⁹Polybios, III.76; Livius, XXI.60-1

²⁰H. H. Scullard, **A History of the Roman World 753-146 BC**, Routledge, 1980, s. 212.

²¹Polybios, X. 6. 2-7. 1; Livius, XXV. 32-39; Appianos, **Hispania**, 16.60-63. J. S. Richardson, **Hispaniae: Spain and the Development of Roman Imperialism, 218-82 BC**, Cambridge University Press, 2008, s. 50-51. Robin E. Levin, **The Death of Carthage**, Trafford, 2012, s. 257-258.

²²Publius Cornelius Scipio, M.Ö. 211 tarihinde İspanya komutanlığına atandığında 26 yaşındaydı. Bahsi geçen göreve gelene kadar orduda sekiz yıl boyunca görev yapmış olmasına karşın kıdemli bir magistratlığa getirilmemiş ve imperium yetkisini kullanmamıştı. Fakat Centuria Meclisi tarafından seçilerek bu göreve getirilmiştir. Scipio Roma'da popülaritesi ve askeri gücünü kullanarak gücü elde eden ilk kişi olmuş ve bu bağlamda da Cumhuriyet rejimine son verecek olan Caesar gibi devlet adamlarının ilk örneğini teşkil etmiştir. Livius, XXVI. 18-20.6.

neticesinde Cartagena'yı ele geçirmiştir²³. M.Ö. 208 tarihinde Hasdrubal'i Baecula ve M.Ö. 206 yılındaki Ilipa muharebelerinde yenilgiye uğratarak İspanya'yı ele geçirmiştir²⁴. Hasdrubal ordusunun bir kısmı ile beraber Ilipa'dan sağ olarak çıkmayı başarmış ve Hannibal'in her geçen gün zayıflayan birliklerini takviye etmek gayesi ile İtalya'ya doğru harekete geçmiştir²⁵.

Cannae muharebesinde ağır bir yenilgi alması sonrasında Roma'nın gücünün azaldığını düşünen rakipleri harekete geçmek için gerekli kuvveti kendilerinde bulmuşlar ve böylelikle savaşın alanı da genişlemiştir. Roma çevresini saran tehlikeleri bertaraf etmek amacıyla İtalya dâhilinde yıpratma savaşı yapmaya, İtalya dışında ise saldırıya geçmeye karar vermişti. Bu bağlamda daha önce ifade edildiği üzere ilk hedefi İspanya olmuştur. Yine aynı dönemde Roma tarafından I. Pön Savaşı sonrasında Roma'ya katılan Sicilya'da da isyanlar ortaya çıkmıştır. Özellikle Sicilya'nın en önemli kenti olan Syrakusa, Kartaca'nın safına katılmış ve bu gelişme üzerine Roma adaya müdahale etmek zorunda kalmıştır²⁶. Bununla beraber I. Pön Savaşından farklı olarak Roma, Tyrrhen denizine egemendi. Bu sebeple Kartaca Sicilya'da ortaya çıkan isyana yeterli oranda destek sağlayamamıştır. Neticede M.Ö. 213 tarihinde Romalı komutan Marcus C. Marcellus Syrakusa kentini kuşatmış ve M.Ö. 212 yılında yerleşimi ele geçirmiştir. M.Ö. 210 senesinde ise ada tamamen Roma egemenliğine girmiştir²⁷. I. Pön Savaşı esnasında Roma Sicilya adasını ele geçirmek için 23 sene boyunca Kartaca ile savaşmak zorunda kalmıştı. Fakat II. Pön Savaşında adada ortaya çıkan isyan Kartaca'nın kısıtlı desteğine karşın 5 yılda bastırılmıştır. Bu durumun temel nedeni ise Roma'nın denizlere egemen olmasından dolayı Syracusae direniş için gerekli ikmal desteğini alamamış olmasıdır. Bazı tarihçiler Kartaca'nın ileriye göremediği için İtalya'da bulunan Hannibal yerine Sicilya'ya destek göndermesinin hatalı bir davranış olduğunu iddia etmişlerdir. Bununla beraber Roma ile boy ölçüşebilecek bir donanmadan yoksun olan Kartaca'nın

²³Polybios, X. 2-20; Livius, XXVI.41-51. John Briscoe, **a.g.m.**, s. 59.

²⁴Baecula muharebesi için bkz. Polybios, X.34-40; Livius, XXVII. 17-20; Ilipa için bkz. Polybios, XI. 20-24; Livius, XXVIII. 1-4.4, 12.10-16, 19-21.

²⁵John Francis Lazenby, **Hannibal's War: A Military History of the Second Punic War**, University of Oklahoma Press, 1998, s. 144.

²⁶Polybios, VII. 2-5; Livius, XXIV.4-7.9.

²⁷Polybios, VII. 14b, VIII.3a. 5-7, 37, IX.10; Livius, XIV. 21-39, XXV. 2j-51.11, XXV. 1.21.1-1j; Plutarkhos, Marcus Antonius,13-21. Dexter Hoyos, **A Companion to the Punic Wars**, Wiley-Blackwell, 2015, s. 328.

II. Pön Savaşında Deniz Gücünün Etkisi

Hannibal'e sürdürülebilir bir destek sağlamasının imkânsız olduğunu göz önünde bulundurmamışlardır²⁸. Savaş esnasında Sicilya özelinde ortaya çıkan bu gelişmeler deniz hâkimiyetinin ne denli önemli olduğunu bir başka göstergesidir.

Hannibal'in Roma'yı Trasimenes'da yenilgiye uğratması sonrasında Hellenistik dünyanın önemli güçlerinden biri olan Makedonia kralı V. Philippos harekete geçmiştir. M.Ö. 216 tarihinde V. Philippos İlyria'ya bir donanma göndermişse de Roma'nın da bölgeye bir görev kuvveti göndermesi üzerine Makedonia güçleri geri dönmek zorunda kalmıştır²⁹. Roma'nın Hannibal karşısında Cannae'de yenilgiye uğraması üzerine V. Phillipos, Roma ile tekrardan savaşmak için kendinde yeterli gücü bulmuştur. Bu bağlamda da M.Ö. 215 senesinde Makedonia Kralı V. Philippos ile Hannibal arasında müttefiklik anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma ile ortak düşmana karşı müşterek bir savaş kararlaştırılmıştır. Anlaşma ile Adria'nın Makedonia'ya ait olduğunu kabul edilmiş ayrıca Makedon kuvvetlerinin Hannibal'e yardım için İtalya'ya aktarılması planlanmıştır. Yapılan anlaşma neticesinde M.Ö. 214-205 yılları arasında cereyan eden I. Makedonia Savaşı da başlamıştır³⁰. V. Philippos yapılan anlaşma uyarınca İlyria'yı ele geçirmek için tekrardan harekete geçmişti zira Hannibal'in kuvvetlerine destek olabilmesinin tek yolu bu sahillerin ele geçirilmesiydi. Roma'da güvenliğini temin etmek için Makedon kuvvetlerinin ne şart altında olursa olsun karşı kıyıda tutulması gerektiğinin farkındaydı. Bu sebeple V. Philippos'u durdurmak gayesi ile bölgeye derhal bir filo gönderilmiştir. Fakat Makedon filosu bölgede kontrol sağlamak için yaptığı girişimlerde başarısız olmuş ve M.Ö. 214 yılında Apollonia önlerinde ağır bir yenilgiye uğramaktan kurtulamamıştır³¹. Bununla beraber M.Ö. 213 tarihinde V. Philippos, tekrardan taarruza kalkıştır. Yaşanan gelişmeler sonrasında Roma, Makedon tehdidini bertaraf etmek gayesi ile Hellas'da bir Roma-Helen koalisyonu oluşturmuştur. Aynı zaman dilimi içerisinde Roma, V. Philippos'u daha da zor durumda bırakmak amacıyla Makedonia'nın kuzeyinde oturan Dardan'lar ve batısındaki İlyria'lılar ile de

---

²⁸ Halil Demircioğlu, **a.g.e.**, s. 246.

²⁹ Polybios, V. 109; Livius, XXIII.32.17. Ayrıca bkz. R. M. Errington, "Rome and Greece to 205 B.C.", **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008, s. 95-96.

³⁰ R. M. Errington, **a.g.m.**, s. 96-97.

³¹ Livius, XXIV. 40. Nigel Bagnall, **The Punic Wars**, Pimlico, 1999, s. 229; Michael Pitassi, **The Navies of Rome**, Boydell Press, 2014, s. 94.

anlaşmıştır. Tüm bu gelişmelere ek olarak Pergamon Kralı I. Attalos'da Roma'nın yanında savaşa katılmıştır³². Roma, kurmuş olduğu ittifak sistemi sayesinde Makedonia Krallığını İtalya'dan uzak tutmayı başarmıştır. Roma, doğuda meydana gelen savaşlara daha ziyade donanması ve hafif piyade birlikleri ile iştirak etmiştir. Fakat Makedonia'ya karşı yürütülen savaşa çok az katkı sağlamasından ötürü zamanla Roma'nın müttefikleri mücadeleyi bırakmışlardır. Bu esnada V. Philippos, gücünü geri kazanarak savaşı tekrar Adria'ya taşımıştır. Fakat her iki tarafta kendinde savaşı sürdürecektir gücü bulmadığı için M.Ö. 205 tarihinde Phoinike sulhu yapılmışsa da barış var olan anlaşmazlıkları ortadan kaldırmamıştır³³. Savaş esnasında Roma, Adria'da ortaya çıkan tehlikeler karşısında bile Tyrrhen denizindeki kontrolünü tehlikeye sokacak derecede bir güç azaltımına gitmemiştir. Bu durumun en büyük kanıtı filolarının İtalya ve İspanya arasında hiç rahatsız edilmeden faaliyet icra etmesidir. Fakat yine de bu dönemde Adriyatik'te Makedonia'yı kontrol altına almak amacıyla bir üs kurularak bölgeye bir filo konuşlandırılmıştır. Söz konusu filo görevini o denli başarılı bir şekilde yerine getirmiştir ki hiçbir Makedon askeri birliği İtalya'ya ayak basamamıştır³⁴. Bu da bize Roma'nın denizlere egemen olmasının savaşa yaptığı katkıyı göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

II. Pön Savaşının ilk on yılı boyunca Roma donanması, İspanya'da Tarraona'dan, Sicilya'nın batı ucunda Lilybaeum'a, oradan adanın kuzeyine dolaşarak Messina boğazından aşağı Syracuse'ye ve Adriyatik'te bulunan Brindisi'ye uzanan hattın kuzeyinde kalan denizi kontrol etmekteydi. Söz konusu egemenlik sarsılmaz bir şekilde savaş boyunca devam etmiştir³⁵. Her ne kadar savaş boyunca denizden gelen akınlar tamamen engellenememiş olsa da Roma donanması Hannibal'in ihtiyaç duyduğu lojistik desteğin İtalya'ya ulaşmasına engel olunmuştur³⁶.

---

³²R. M. Errington, **a.g.m.**, s. 99-100.

³³Livius, XXIX. 12. 11-16. Ayrıca bkz. Graham Shipley, **The Greek World After Alexander 323-30 BC**, Routledge, 2000, s. 374; Daniel J. Gargola, "Mediterranean Empire (264-134)", **A Companion to the Roman Republic**, ed., Nathan Rosenstein and Robert Marstein-Marx, Wiley-Blackwell, 2010, s. 153.

³⁴R. M. Errington, **a.g.m.**, s. 103-104.

³⁵Alfred Thayer Mahan, **a.g.e.**, s. 43.

³⁶Kartaca, M.Ö. 218 tarihinde Sicilya adasına karşı bir akın planlamışsa da söz konusu saldırı Marcus Amellius tarafından önlenmiştir. Konu ile ilgili olarak bkz. Livius, XXI. 51. 1-51.3-7. M.Ö. 215 tarihinde ise Kel Hasdrubal komutasındaki Kartaca filosu güçlü bir kara gücü ile

II. Pön Savaşında Deniz Gücünün Etkisi

M.Ö. 208 yılında İspanya'dan yola çıkan Hasdrubal, yolda çok fazla kayba uğramadan İtalya'nın kuzeyine ulaşmayı başarmıştır. Fakat Hasdrubal ve Hannibal'in kuvvetleri asla birleşerek Roma için bir tehdit oluşturamamıştır. Zira Hasdrubal'in kuvvetleri Romalılar tarafından Metaurus muharebesinde büyük bir yenilgiye uğratılmış ve Hasdrubal'de savaş alanında hayatını kaybetmiştir³⁷. Roma denizlere hâkim olduğu için Hasdrubal, kara yolunu kullanmak suretiyle İtalya'ya ulaşabilmiştir. Yürüyüş esnasında barbar topraklardan geçerken ciddi bir direnişle karşılaşmamış olmasına karşın, uzun yol boyunca ortaya çıkan güçlükler neticesi hem Kartaca askerleri bitap düşmüş hem de Roma'ya gerekli reaksiyon süresi tanınmıştır ki Roma'da bu süreyi birliklerini toplayarak geçirmiş ve Hasdrubal'i yenilgiye uğratmıştır. Roma ise denizlere egemen olduğu için düşmanın deniz yolunu kullanmasını engellemiştir. Burada da denizlere hâkim olmanın savaş üzerinde nedenli etkili olduğu bir kez daha görülmektedir. Zira Hannibal ve Hasdrubal'in kuvvetleri birleşseydi beklide savaşın gidişatı üzerinde kendi açılarından olumlu değişiklikler yapabilirlerdi.

M.Ö. 206-205 yıllarında İspanya'daki Kartaca varlığına son veren Publius Cornelius Scipio halkoyuyla consül seçilmiştir. Sonrasında Roma'nın savaş stratejisinde köklü bir değişim meydana gelmiş ve Romalılar savaşı Afrika'ya taşımaya karar vermişlerdir. M.Ö. 205 tarihinde Scipio, Sicilya'ya hareket etmiş ve Syrakusa'de kamp kurarak Afrika'nın işgali için hazırlıklara başlamıştır. M.Ö. 204 yılında Scipio, 26.000 iyi eğitilmiş askere sahip orduyu taşıyan 400 nakliye ve onları koruyan 40 savaş gemisinin eşliğinde denize açılmıştır³⁸. Aynı tarihte Mago Barca İspanya'dan deniz yolu ile harekete geçmiş ve Liguria sahillerine 15.000 askerle çıkarma yapmışsa da bu saldırı Kartaca'ya herhangi bir başarı getirmemiştir³⁹. Scipio ise Afrika'da bulunan Uttica kenti yakınlarında karaya çıkmıştır. Sonrasında Scipio Castra Cornelia'da bir deniz üssü kurmuş, Numidia prensi Masinissa'nın bağlılığının

---

beraber Sardunya adasına saldırmışsa da Cornus muharebesinde Titus Manlius Tarquatus tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Livius, XXII.31.1; XXIII.34.10-17; XXVIII. 6. 13-14.

³⁷Polybios, XI.1-3. 6; Livius, XXVII.38-51. John Briscoe, **a.g.m.**, s. 55.

³⁸Livius, XXVIII.45. 8, XXIX.3.6-5.1. Richard A. Gabriel, **Scipio Africanus: Rome's Greatest General**, Potomac Books, 2008, s. 153.

³⁹Mago Barca bölgede üç yıl kalmıştır. Roma bu ihraç hareketi karşısında bölgeye 7 legion göndermiş fakat bu ordu Mago ile ciddi bir çarpışmaya girişmemiştir. M.Ö. 202 tarihinde ise elde kalan askerleri ile beraber deniz yolu ile Afrika'ya dönerken yolda hayatını kaybetmiştir. Livius, XXVIII. 38. 3, 46. 13; XXIX. 5. 9; XXX. 18. 12-15. Arthur M. Eckstein, **Senate and General**, University of California Press, 1992, s. 49-51.

sağlanması sonrası onun da yardımıyla Kartaca süvarileri pusuya düşürülüp yok edilmiştir. M.Ö. 203 tarihinde ise Scipio birleşik bir Kartaca-Numidia ordusunu yok etmiş, arkasından Kartaca ve Numidialılar yeni bir ordu kurmak için harekete geçmesi üzerine bu ordu Büyük Ovalar Muharebesinde ortadan kaldırılmıştır. Bu gelişmeler karşısında çaresiz kalan Kartaca o esnada İtalya'da bulunan Hannibal'i geri çağırmak zorunda kalmıştır⁴⁰.

Bahsi geçen gelişmelerin yaşandığı esnada Hannibal'in takviye almak için yapmış olduğu girişimler başarısızlıkla neticelenmişti. M.Ö. 203 tarihine gelindiğinde İtalya'nın güneyindeki Croton şehri etrafındaki çevresi kuşatılmış küçük bir toprak parçasını kontrol eden Hannibal, Roma tarafından bir haydut konumuna düşürülmüştü. Bununla beraber Roma, Hannibal'den halen çekinmekteydi ve bu sebeple generalin Afrika'ya gitmesini engellemeye çalışmamıştır⁴¹. Zira denizi kontrol altında tutan Roma istese Hannibal'in Afrika'ya iltica etmesine mani olabilirdi. II. Pön Savaşının kaderi M.Ö. 202 tarihinde Afrika'daki Bagradas Vadisi yakınlarında yer alan Zama'da belirlenmiştir. Zama muharebesinde Scipio, Hannibal'in uyguladığı taktiğin aynısını bu kez ünlü generale karşı tatbik etmiş ve bunun sonucunda da muharebeyi kazanarak II. Pön Savaşına son vermiştir⁴².

Deniz hâkimiyeti kavramı temelde söz konusu alanı kendi çıkarları doğrultusunda kullanırken, düşmanın yararlanmasını engellemektir. Fakat bazı araştırmacılar söz konusu kavramı denizlerin her bir noktasını kontrol altına almak şeklinde yorumlama hatasına düşmüşlerdir. Gerçekte her hangi bir güç denizler üzerindeki çıkarlarını sürdürebildiği an deniz hâkimiyetini sağlamış olur. II. Pön Savaşında deniz gücünün ne oranda etkili olduğu bu bağlamda değerlendirilmelidir. II. Pön Savaşının gidişatını belirleyen çarpışmaların tamamının kara üzerinde cereyan etmesinden ötürü araştırmacıların büyük bir kısmı deniz gücünün savaş üzerindeki etkisini gözden kaçırmışlardır. Oysaki Roma'nın denizlere egemen olması Hannibal'in savaş planına doğrudan etki etmiş ve neticede ünlü komutan zor ve uzun bir yolu göze alarak İtalya'ya ulaşmak zorunda kalmıştır. Daha öncede ifade edildiği üzere Hannibal stratejisini kısa süreceğine inandığı bir savaşa göre planlamıştı. Fakat savaşın uzaması lojistik sorunları da beraberinde getirmiştir. Savaş boyunca Hannibal destek bulmak için Makedon Kralı V. Philippos gibi müttefikler bulmak için

---

⁴⁰Scipio'nun Utica çıkarması için bkz. Livius, XXIX.23-29.5, 34-35. John Briscoe, **a.g.m.**, s. 63.

⁴¹Neil Faulkner, **a.g.e.**, s. 118.

⁴²Polybios, XV. 4-14; Livius, XXX.29-35.

II. Pön Savaşında Deniz Gücünün Etkisi

çaba sarf etmişse de başarılı olamamıştır. Roma denizlere hâkim olduğu için Hannibal ne İspanya'dan ne Kartaca'dan ne de Makedonia'dan yardım ve takviye alamamıştır. Yalnızca kardeşi Hasdrubal yardım getirebilmiş o da kara yolunu kullanmak zorunda kalmıştır. Hannibal'in yaşadığı zorlukların tersine Roma deniz aşırı bölgelerde hareket icra ederken herhangi bir zorlukla karşılaşmadan birliklerini kolayca sevk edebilmiştir. Örneğin Scipio, hem İspanya'ya hem de Afrika'ya herhangi bir tacizle karşılaşmadan ulaşabilmiştir. Bu ve benzeri hadiseler savaş esnasında deniz gücünün doğrudan olmasa da dolaylı olarak savaşın gidişatını etkilediğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Konu bu açıdan ele alındığında antikçağda deniz hâkimiyetinin söz konusu olduğunu ve Roma'nın II. Pön Savaşın kazanmasın da önemli bir etken olduğu yadsınmaz

KAYNAKÇA

Appianos, **Appianos Romaika**, çev., H. White, Loeb Classical Library, London, 1955.

Cassius Dio, **Historia Romana**, çev., E. Car, Loeb Classical Library, London, 1961.

Cornelius Nepos, **Ünlü Komutanların Yaşamları, Hannibal**, Yakın Kitapevi, 2011.

Eutropius, **Breviarium Historiae Romanae**, çev., Çiğdem Menzilioğlu, Kabalcı Yayınevi, 2007.

Lucius Annaeus Florus, **Epitome of Roman History**, çev., E.S. Forster, Loeb Classical Library, London, 1929.

Orosius, **Seven Books of History against the Pagans**, çev., A. T. Fear, Liverpool University Press, 2010.

Polybios, **Historion Prote**, çev., W. R. Paton, Loeb Classical Library, London, 1954.

Titus Livius, **Ab Urbe Condiya**, çev., B. O. Foster, Loeb Classical Library, London, 1957.

Bagnall, Nigel., **The Punic Wars**, Pimlico, 1999.

Brian Carey, Todd., **Hannibal's Last Battle: Zama and the Fall of Carthage**, Pen and Sword Military, 2007.

Briscoe, John., "The Second Punic War", **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008.

Casson, Lionel., **Antikçağda Denizcilik ve Gemiler**, Homer Kitapevi, 2002.

Clark, F. W., **The Influence of Sea-power on the History of the Roman Republic**, Menasha, 1915.

Demircioğlu, Halil., **Roma Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, 1998.

Eckstein, Arthur M., **Senate and General**, University of California Press, 1992.

Errington, R. M., “Rome and Greece to 205 B.C.”, **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008.

Errington, R. M., “Rome and Greece to 205 B.C.”, **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008.

Faulkner, Neil., **Roma: Kartalların İmparatorluğu**, Yordam Kitap Basın ve Yayın, 2015.

Figuera, T. J., “Herodotus on the Early History of Aegina”, **American Journal of Philology** 106, 1985.

Gabriel, I. Richard A., **Scipio Africanus: Rome’s Greatest General**, Potomac Books, 2008.

Gargola, Daniel J., “Mediterranean Empire (264-134)”, **A Companion to the Roman Republic**, ed., Nathan Rosenstein and Robert Marstein-Marx, Wiley-Blackwell, 2010.

Hoyos, Dexter., **A Companion to the Punic Wars**, Wiley-Blackwell, 2015.

Hoyos, Dexter., **Hannibal: Rome’s Greatest Enemy**, Liverpool University Press, 2008.

Lazenby, John Francis., **Hannibal’s War: A Military History of the Second Punic War**, University of Oklahoma Press, 1998.

Levin, Robin E., **The Death of Carthage**, Trafford, 2012.

Mackendrick, P. L., “Roman Colonization”, **Phoenix**, Vol. 6, No. 4, 1952.

Mahan, Alfred Thayer., **Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi 1660-1783**,Grifin Kitap, 2011.

Matthew Dillon and Lynda Garland, **Ancient Rome: A Sourcebook**, Routledge, 2005.

Pitassi, Michael., **The Navies of Rome**, Boydell Press, 2014.

Richardson, J. S., **Hispaniae: Spain and the Development of Roman Imperialism, 218-82 BC**, Cambridge University Press, 2008.

II. Pön Savaşında Deniz Gücünün Etkisi

Scullard, H. H., “The Carthaginians in Spain”, **The Cambridge Ancient History**, Vol. VIII, Cambridge University Press, 2008.

Scullard, H. H., **A History of the Roman World 753-146 BC**, Routledge, 1980.

Shiple, Graham., **The Greek World After Alexander 323-30 BC**, Routledge, 2000.

Starr, Chester G., “Coastal Defence in the Roman World”, **AJP**, Vol. 64, No. 1, 1943.

Starr, Chester G., **Antik Çağda Deniz Gücü**, çev. Gürkan Ergin, Homer Kitapevi, 2000.